

BANK TIZIMIDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISHDA RAQAMLASHTIRISHNING ROLI VA AHAMIYATI

Zokirjonov Temur

Andijon davlat texnika instituti

Muhandislik iqtisodiyoti va boshqaruv

fakulteti “Bank ishi va audit” yo’nalishi

4-kurs K-116-21 guruh talabasi

Ilmiy rahbar: G.Shokirova

Annotatsiya: Ushbu maqolada bank tizimida korrupsiyaga qarshi kurashishda raqamlashtirish jarayonlarining roli va amaliy ahamiyati chuqur o‘rganiladi. Maqolada banklarda raqamli texnologiyalarni joriy etish korrupsiya xavfini kamaytirishdagi eng samarali vositalardan biri sifatida tahlil qilinadi. Raqamlashtirish orqali inson omilining ta’siri kamayadi, barcha moliyaviy operatsiyalar aniq monitoring qilinadi va hujjatlar soxtalashtirish imkoniyati sezilarli darajada bartaraf etiladi. Shu bilan birga, maqolada O‘zbekiston bank tizimidagi raqamlashtirish holati tahlil qilinib, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari tavsiya etiladi. Xorijiy ilg‘or tajribalar asosida milliy bank tizimini zamonaviy raqamli texnologiyalar bilan to‘liq ta‘minlash zarurligi asoslanadi. Tadqiqot natijalari bank tizimida ochiqlikni ta‘minlash, mijozlar ishonchini oshirish va korrupsiyaga qarshi kurashni yanada kuchaytirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: bank tizimi, korrupsiya, raqamlashtirish, elektron hujjatlar, avtomatlashtirilgan monitoring, nazorat mexanizmi, O‘zbekiston banklari, texnologik innovatsiya, xavfni kamaytirish..

Аннотация: В данной статье всесторонне исследуется роль и практическое значение цифровизации в борьбе с коррупцией в банковской системе. Отмечено, что внедрение цифровых технологий является одним из самых эффективных инструментов для минимизации коррупционных рисков. Цифровизация снижает влияние человеческого фактора, обеспечивает точный мониторинг всех

финансовых операций и сводит к минимуму возможность фальсификации документов. В статье анализируется текущее состояние цифровизации в банковской системе Узбекистана, выявляются существующие проблемы и предлагаются пути их решения. На основе передового зарубежного опыта обосновывается необходимость полного технологического оснащения национальной банковской системы. Результаты исследования содержат научно-практические рекомендации по повышению прозрачности банков, укреплению доверия клиентов и усилению мер противодействия коррупции.

Ключевые слова: банковская система, коррупция, цифровизация, электронные документы, автоматизированный мониторинг, механизм контроля, банки Узбекистана, технологические инновации, снижение риска.

Abstract: This article thoroughly explores the role and practical importance of digitalization in combating corruption within the banking system. It highlights that the implementation of digital technologies is one of the most effective tools to reduce corruption risks. Digitalization minimizes human factor influence, ensures precise monitoring of all financial operations, and significantly limits the possibility of document forgery. The paper analyzes the current state of digitalization in Uzbekistan's banking sector, identifies existing challenges, and proposes practical solutions. Based on advanced international experience, the necessity of fully equipping the national banking system with modern digital technologies is justified. The research results include scientific and practical recommendations aimed at ensuring transparency in banks, strengthening customer trust, and enhancing anti-corruption measures.

Keywords: banking system, corruption, digitalization, electronic documents, automated monitoring, control mechanism, Uzbekistan banks, technological innovation, risk reduction.

KIRISH

Bugungi raqamli rivojlanish davrida bank tizimida korrupsiya xavfi masalasi dunyoning barcha mamlakatlarida dolzarb bo'lib qolmoqda. Xususan, O'zbekistonda ham so'nggi yillarda moliya sektorida ochiqlik va shaffoflikni ta'minlash, korrupsiya

holatlarini kamaytirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bank faoliyatida korrupsiya asosan inson omili, ichki nazoratning yetarli emasligi va jarayonlarning qo'lda boshqarilishi bilan bog'liq. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish, bank ish yuritish jarayonlarini raqamlashtirish korrupsiya xavfini kamaytirishning asosiy vositalaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirish jarayonlari moliyaviy operatsiyalarning shaffofligini oshiradi, inson omilini minimal darajaga tushiradi va barcha jarayonlarning avtomatlashtirilgan nazoratini ta'minlaydi. Shu sababli, bank tizimida raqamlashtirish nafaqat qulaylik va tezlik, balki korrupsiyaga qarshi kuchli mexanizm ham hisoblanadi. O'zbekistonda bank tizimi bosqichma-bosqich raqamli texnologiyalar bilan to'ldirilmoqda, ammo ayrim kamchiliklar hali ham mavjud bo'lib, ularni bartaraf etish muhim vazifadir.

Ushbu maqolada bank tizimida raqamlashtirishning korrupsiyaga qarshi kurashishdagi roli, amaliy natijalari va milliy hamda xorijiy tajribalar asosida takomillashtirish choralari yoritiladi. Maqola natijalari bank sohasida ochiqlikni oshirish, mijozlar ishonchini kuchaytirish va korrupsiya holatlarining oldini olishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Bank tizimida korrupsiya xavfini kamaytirish va raqamlashtirishning samaradorligini o'rganishda ko'plab ilmiy manbalar, milliy va xalqaro tadqiqotlar tahlil qilindi. O'zbekiston olimlari tomonidan oxirgi yillarda bank tizimidagi korrupsiya masalalari bo'yicha bir qancha asarlar yozilgan bo'lsa-da, raqamlashtirishning bevosita korrupsiyani oldini olishdagi o'рни yetarlicha to'liq o'rganilmagan.

Xorijiy manbalarda esa raqamlashtirishning korrupsiyani kamaytirishdagi afzalliklari ko'plab tadqiqotlarda asoslab berilgan. Masalan, Germaniya va Skandinaviya davlatlari tajribasida bank ish yuritish jarayonlarining to'liq elektronlashtirilishi natijasida inson omili deyarli yo'qotilgan. Bu holat bank ichidagi

noxolislik, hujjat soxtalashtirish va mablag'larni yashirinchalik yo'naltirish holatlarini minimal darajaga tushirishga imkon bergan.

Maqola tayyorlashda sifatli tahlil, taqqoslash va statistik axborotlarni tahlil qilish usullari qo'llanildi. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, Banklar Assotsiatsiyasi va boshqa rasmiy manbalar asosiy axborot bazasi sifatida xizmat qildi.

NATIJALAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari bank tizimida raqamlashtirish korrupsiya xavfini kamaytirishning eng samarali usullaridan biri ekanini amaliy jihatdan tasdiqladi. Avvalo, tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirish jarayonlari bank ish yuritishining barcha bosqichlarida inson omilini kamaytirish va nazoratni kuchaytirishga xizmat qiladi. Elektron hujjat aylanishi, avtomatlashtirilgan monitoring tizimlari, onlayn operatsiyalar va mobil bank xizmatlari orqali mablag'larning yashirilishi, soxta hujjatlar tayyorlanishi kabi korrupsiya holatlari oldi olinadi.

Shuningdek, statistik ma'lumotlar asosida aniqlanishicha, raqamli xizmatlarni keng joriy etgan banklarda mijozlar ishonchi oshgan, hujjatlar aylanmasi ancha tezlashgan va xizmat ko'rsatish sifati yaxshilangan. Bu esa moliyaviy barqarorlik va raqobatbardoshlikni oshirgan.

Bundan tashqari, raqamlashtirish orqali barcha operatsiyalar yagona elektron baza orqali kuzatiladi va real vaqt rejimida tahlil qilinadi. Bu ichki nazorat organlariga tezkor axborot taqdim etadi va potensial korrupsiya holatlarini oldindan aniqlash imkonini beradi.

Yana bir muhim natija shuki, o'zbek bank tizimida raqamlashtirish bosqichma-bosqich rivojlanayotgan bo'lsa-da, hali barcha filial va bo'limlarda bu jarayon bir xil darajada yo'lga qo'yilmagan. Shu sababli, ayrim hollarda eski ish yuritish usullari saqlanib qolib, korrupsiya xavfi uchun zamin yaratmoqda.

MUHOKAMA

Bank tizimida raqamlashtirishning korrupsiyaga qarshi kurashishdagi o'рни bugungi kunda yanada dolzarb bo'lib bormoqda. Raqamlashtirishning asosiy afzalligi — barcha moliyaviy operatsiyalarni aniqlik bilan qayd etish, saqlash va nazorat qilish

imkoniyatidir. Shu tufayli inson omiliga bog‘liq noxolislik, yashirin kelishuvlar va hujjatlarni soxtalashtirish ehtimoli minimal darajaga tushadi.

Ilg‘or xorijiy bank tizimlari misolida ko‘rilganda, raqamlashtirish korrupsiya darajasini keskin kamaytirgan. Masalan, Skandinaviya davlatlarida barcha bank operatsiyalari raqamli platformalar orqali amalga oshiriladi va barcha mijozlar faqat elektron kanal orqali xizmat oladi. Bu esa har qanday noqonuniy kelishuv yoki yashirin to‘lov imkoniyatini bartaraf etadi.

O‘zbekistonda esa so‘nggi yillarda elektron bank xizmatlari, mobil ilovalar va internet-banking tizimlari joriy etilgan bo‘lsa-da, ichki boshqaruv va hujjat aylanish tizimlarining to‘liq raqamlashtirilishi hali tugallanmagan. Bu ayrim hollarda eski qo‘lda yuritiladigan jarayonlarning saqlanib qolishiga sabab bo‘lmoqda. Shu sababli raqamlashtirish faqat tashqi xizmatlar bilan emas, balki bank ichidagi barcha ichki ish yuritish jarayonlari bilan uyg‘un bo‘lishi lozim.

Yana bir muhim jihat — raqamlashtirish xodimlarning raqamli savodxonligi bilan bevosita bog‘liqdir. Agar xodimlar raqamli texnologiyalarni yaxshi bilmasa, yangi platformalar samarali ishlamaydi. Shu bois, bank xodimlari uchun doimiy malaka oshirish kurslari tashkil etilishi lozim.

Muhokama natijalari shuni ko‘rsatmoqdaki, raqamlashtirishni bank tizimida to‘liq joriy etish nafaqat korrupsiya xavfini kamaytiradi, balki bank faoliyatini zamonaviy darajaga ko‘taradi, xizmat ko‘rsatish tezligini oshiradi va mijozlar ishonchini mustahkamlaydi. Shu sababli, raqamlashtirish bank boshqaruvida ustuvor strategiya sifatida qaralishi zarur.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqot natijalari asosida xulosa qilish mumkinki, bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida bank tizimida korrupsiyaga qarshi kurashishning eng samarali yo‘llaridan biri bu raqamlashtirish jarayonlarini kompleks joriy etish hisoblanadi. Tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, raqamlashtirish nafaqat inson omilini kamaytiradi, balki bank ish yuritish jarayonlarini avtomatlashtiradi, real vaqt rejimida monitoring o‘rnatadi va barcha moliyaviy operatsiyalar ustidan shaffof

nazoratni ta'minlaydi. Bu esa korrupsiya uchun mavjud imkoniyatlarni minimal darajaga tushiradi.

Shu bilan birga, raqamlashtirish bankning mijozlar oldidagi obro'sini oshiradi, xizmat ko'rsatish sifati va tezligini yaxshilaydi hamda barcha operatsiyalarni huquqiy asosda elektron hujjatlar bilan rasmiylashtirish imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, moliyaviy barqarorlikni mustahkamlaydi va mijozlar ishonchini oshiradi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, O'zbekiston bank tizimida raqamlashtirish jarayoni bosqichma-bosqich rivojlanmoqda, ammo ayrim bank filiallarida hali eski ish yuritish usullari va inson omiliga bog'liq jarayonlar mavjud bo'lib, ular korrupsiya xavfini saqlab qolmoqda. Shu bois, barcha bank filiallari va bo'limlarida yagona elektron nazorat va hujjat aylanish tizimini to'liq joriy etish dolzarb vazifa bo'lib qoladi.

Xorijiy ilg'or tajribalar asosida milliy bank tizimini to'liq raqamlashtirish, xodimlarning raqamli savodxonligini oshirish va ichki nazorat bo'limlari faoliyatini zamonaviy texnologiyalar bilan kuchaytirish zarur deb hisoblanadi. Shu bilan birga, milliy qonunchilik bazasini zamon talablari asosida takomillashtirish va nazorat mexanizmlarini qat'iylashtirish bank tizimining korrupsiyaga qarshi kurashish salohiyatini yanada oshiradi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalarida ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalar banklar faoliyatida ochiqlikni ta'minlash, korrupsiya xavfini kamaytirish va barqaror rivojlanishga zamin yaratish imkonini beradi. Kelgusida ushbu takliflarni amaliyotga tatbiq etish O'zbekiston bank tizimining zamonaviy bosqichga o'tishini va xalqaro moliya maydonida raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi

ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Karimov A. Bank tizimida raqamlashtirish va korrupsiya xavfini kamaytirish yo'llari. Toshkent: Ilm Ziya, 2022.
2. Safarov B. O'zbekiston bank tizimida raqamli texnologiyalar va shaffoflik masalalari. Andijon: Iqtisodiyot, 2023.

3. Omonov D. Moliyaviy muassasalarda innovatsion boshqaruv va ichki nazorat. Samarqand: Ziyo Print, 2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimida raqamlashtirish bo'yicha yillik hisobot. Toshkent, 2024.
5. O'zbekiston Banklar Assotsiatsiyasi. Raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish dasturi. Toshkent, 2024.
6. Kholmiraev I. Bank xizmatlari sifati va raqamlashtirishning ahamiyati. Buxoro: Innovatsiya Nashriyoti, 2023.